

Sverige och Finland förenade i all framtid

Några synpunkter på allframtidsförsäkringen

av Jacob W.F. Sundberg

Jacob W.F. Sundberg
sundberg@ioir.se

Kunskapen om tider som flytt är numera ringa. På den finländska sidan har man klagat över de breda folklagrens i Sverige okunskap om något som var del av Sverige i 600 år, nämligen Finland. Den okunskapen är i dag närmast bottenlös. I Finland har man strukit från historieundervisningen i skolan allt som avhandlat vad som var före 1809, då Finland av ryske tsaren 'upptogs i nationernas krets', d.v.s. hela den svenska epoken. 200-årsminnet av separationen mellan de två länderna är därför problematisk, men mera i Sverige än i Finland. I Finland publicerar dagens tidningar ögonblicksreportage från 1808 och 1809 års strider. Jag har icke funnit något liknande i svenska tidningar, trots att i krigets slutskede ryska trupper på tre ställen infallit i vad som är dagens Sverige, vid Torneå, över Kvarken och över Ålands hav.

Vår vardagskunskap domineras numera av media. Mediavärlden reflekterar rådande ideal och verklighetsuppfattningar och blir på så sätt bara ett medel för reproduktion av konsensus i det moderna samhället. Journalistiken har tömts på det som brukar kallas 'det publicistiska uppdraget' I stället för att informera om den verklighet som redan finns eller varit samverkar massmedierna i dag till att skapa en verklighet som det går att informera om.

I denna miljö var den finländska filmen "Tali-Ihantala" om 1944 års strider på Karelska näset tänkt som en väckarklocka, när den visades i Sverige. Men de svenska journalisterna som anmälde filmen hörde inte klockan.

Inför premiärvisningen bildade de inbjudna gästerna en hundra meter lång kö utanför

biografen Rigoletto, och den röda mattan in till biografen kantades av ett litet hederskompani i finska uniformer. Men mediatäckningen speglade mest den svenska aningslösheten då det gäller Finlands historia och krig över huvud taget. "Tali-Ihantala 1944" var en utomordentlig krigsfilm för den som ville se strategin, taktiken och gemene mans vedermöda, och uppleva hur enormt detta Nordens största slag någonsin och världshistoriens största artillerikoncentration var. Men filmen beskrevs i svenska tidningar som ett sömnpiller

Jacob W.F. Sundberg är professor emeritus i allmän rättslära vid Stockholms universitet, samt verksamhetsledare för Institutet för Offentlig och Internationell Rätt (IOIR) i Stockholm. Han är Foreign Honorary Member of American Academy of Arts & Sciences.

som frossar i detaljer; detaljskildringarna sades inte lyfta över persedellista-nivå, och av Finlands krig i öster fick man bara en 'fyrkantig' skildring. En tidning menade att filmen knappast kunde intressera andra än krigsveteraner. Svenska Dagbladet tyckte att det inte fanns någon större anledning att se denna ofokuserade dramadokumentär om striderna "där finnarna gratulerar sig själva till visad tapperhet"

I själva verket var den en behövlig historielektion. Under slutet på 1940-talet och i början på 1950-talet kände man ännu tydligt att "Finlands sak är vår" och kom man därifrån blev man väl och varmt mottagen i alla sammanhang. Varför de allierades samarbete med Stalin skulle upplevas som mera salongsfärdigt än Finlands med Tyskland var inte någon aktuell fråga, snarare mindes man att neutralitetsunionen mellan Finland och Sverige torpederades av Sovjet. Men efterkrigsgenerationen som följde lyssnade bara förstrött så fort det blev tal om Finlands vinter- och fortsättningskrig. De föreföll dagens generation mera avlägsna i tiden än perserkrigen.

Nationalkommittén

Enligt ett pressmeddelande 20.6.2007 har svenska regeringen beslutit tillsätta en Nationalkommitté för att uppmärksamma och sprida kunskap om händelserna i Sverige och Finland 1809. Vid kommitténs första möte underströks betydelsen av att fördjupa samhörigheten mellan länderna inom bl.a. kulturliv, näringsliv och forskning. Försäkringsbranschen är både kultur och näringsliv och det kan därför vara påkallat med ett bidrag som belyser samhörigheten. Inför den bottenlösa okunskapen kan det finnas skäl att lyfta fram något av det som ännu minner om det gemensamma från tiden före Fredrikshamnshfreden. Ett sådant är de försäkringar som på den tiden meddelades för all framtid – på båda sidor om Bottenviken.

Evigheten som tema

Att någonting skall stå 'för all framtid' är en utmanande tanke. Kan man skapa ett tidlöst rum i tidens strida ström? Kan man skapa något för evigt? Den som försökt skriva testamente har säkert drabbats av sina jurister som sagt vederbörande att numera – sedan 1810 – går det inte att med testamente skapa fideikommiss för all framtid som det gick på 1600-talet. Man kan inte binda egendomen för ofödda och göra testamente "till annan än den som är född vid testators död eller då är avlad och sedermera födes med liv" (ÄB 9:2). Och de som bor i Saltsjöbaden kanske minns att man var garanterad för all framtid att få åka på Saltsjöbadsbanan för 55 kr om året om man tillhörde egnahemsföreningen, och att Saltsjöbadsbanan länge förgäves försökte spräcka det avtalet (NJA 1946 s 679, jfr NJA 1922 s 218), men att statsrådet Carl Lidbom till sist kom järnvägen till hjälp genom att införa 1976 generalklausulen i § 36 i Avtalslagen.

Men med fastigheter ligger det annorlunda till. Jorden är evig ur normalmänniskans synpunkt: den ligger alltid där den ligger. När det gäller fastigheter är det inte så ovanligt med åtaganden för all framtid. Man kan få gravbrev för all framtid när man planerar familjegraven.

När det gäller brandförsäkring av fastighet har det också tillkommit ett säreget institut som flaggar med en försäkring för all framtid på ett sätt som faktiskt överbryggat den skilsmässa som 1809 års Fredrikshamnshfred påtvungade Sverige och Finland.

Allframtidsgarantins begynnelse

Försäkringsbolag som arbetade enligt ömsesidighetsprincipen uppstod i England och Tyskland redan på 1600-talet. På 1700-talet grundades i Sverige en del brandkassor i städer. Eftersom brandkassornas verksamhets-

område omfattade enbart en viss stad var de för små för att klara av stora stadsbränder. Flera brandkassor blev snart insolventa. Vad som därutöver fanns var brandstoden på landet, reglerad i 1734 års lag. Om detta kan man läsa i minnesskriften till 250-årsjubileet av Brandkontorets grundande, Mats Wiklund, ”För all framtid” och det får här räcka. I stället skall sägas några ord om hur det såg ut på den amerikanska sidan.

På den amerikanska sidan experimenterade man med allframtidssidén – ‘perpetual home insurance’. Den berömda Benjamin Franklin grundade 1752 ett ömsesidigt försäkringsbolag i Filadelfia, The Philadelphia Contributorship for the insurance of Houses from Losses by Fire. När det visade sig att stadgarna förbjöd försäkringstagarna att ha träd på den försäkrade gården bröt en del av deltagarna sig ut och grundade 1784 Green Tree Mutual Assurance Co. Men Green Tree har inte klarat dagens problem som fordrat intäkter tillräckliga för att betala återförsäkring och andra utgifter och vars investeringar led av dåliga tider. Företaget lades därför nyligen ned. – The Mutual Assurance Society of Virginia konstituerades 22 December 1794 efter en verksamhetsplan föreslagen av en inflyttad preussare, William Frederick Ast, som i sin tur skulle tagit som modell en ömsesidig försäkring vars teori utvecklats av den preussiske kungen Fredrik den Store. Flertalet innehavare av allframtidförsäkringarna finns i dag i Pennsylvania och New Jersey och vissa närliggande delstater.

Den amerikanska teorin är att man betalar en engångssumma som är 10-15 gånger gängse årspremie för hemförsäkringen. Försäkringsgivaren investerar summan och använder avkastningen för att betala årskostnaden för hemförsäkringen så länge som polisen är i kraft. Depositionen kan återfås (utan ränta) så snart försäkringstagaren vill. Man skall se det hela som en investering och inte bara skydd för bostaden.

Brandkontoret för Stockholm

1728 råkade Köpenhamn ut för en omfattande stadsbrand. Köpenhamn var särskilt illa ute på grund av de många danska halmtaken. Branden ledde till ett förslag till brandförsäkring som ingavs till danske kungen. Förslaget accepterades och Kjøbenhavns Brandforsikring startade i januari 1731. Vad som hänt i Köpenhamn stimulerade ett initiativ på 1731 års svenska riksdag om något motsvarande. Men det förslag som till sist anammades var ett bolag som inte skulle drivas i vinstsyfte utan vara ömsesidigt och bygga på frivillighet. En tillräckligt stor fond skulle skapas genom att försäkringstagaren i tolv år betalade en hög avgift. Sedan var fastigheten försäkrad för all framtid, förutsatt att försäkringstagaren fortsatte att betala in blygsamma årliga avgifter, som kallades promilleavgifter. På förslaget grundval hölls sedan möte inför överståthållaren och på slutmötet 12 mars 1746 föredrogs det förslag till kungl. reglemente som utfärdades den 18 mars samma år. Verksamheten startade den 7 maj 1746. Brandkontoret styrdes ytterst genom att försäkringstagarna delägarna delegerade makten till etthundra män. I 1746 års reglemente handlar de två första artiklarna om försäkringsverksamheten. Där fastslås att såväl privata som offentliga byggnader i Stockholm kan försäkras mot brand. Undantagna är kungliga slottet och kyrkorna. Hus i alltför dåligt skick var också undantagna. Innan någon försäkring beviljades skulle fastigheten noggrant beskrivas. Systemet byggde på att försäkringstagaren betalade hela försäkringssumman på en gång eller delade upp summan på tolv år. Efter tolv år fick försäkringstagaren delägarskap i kontoret. Därefter skulle han endast betala promilleavgifterna. Men betalades de ej upphörde försäkringen att gälla. Att huset var försäkrat för all framtid betydde att huset och icke ägaren var försäkrat. Ägarna kunde därför växla men huset förblev försäkrat. Ägarna kunde låna

pengar i kontoret att betala med och 1748 föreskrevs i en Kungl. Förordning att fordringar på grund av premielån hade företräde framför alla inteckningar i huset. Därmed skulle göras ”många miljoner rörliga som nu i kalk och sten orörliga och döda ligga”. Systemet testades av 1751 års väldiga brand i Klara som krävde 784 000 daler i ersättningar; anspråk som det nystartade kontoret kunde klara endast genom att kräva tillbaka fastighetslån och taga upp nytt lån om 300 000 daler i Rikets Ständers Bank. Men försäkringssystemet fungerade. Redan 1752 hade större delen av krediten återbetalats, och fyra år senare överenskoms med banken en rätt till nödkredit om 600 000 daler. 1759 drabbades kontoret av ännu en storbrand, denna gång i Maria församling där branden ödelade 300 hus, varav omkring hälften var försäkrade i kontoret, och genererade ersättningskrav om 1,6 miljoner daler. Kontoret klarade krisen genom ett beslut om att varje delägare skulle tillskjuta ett engångsbelopp om två procent av försäkringsbeloppet och en fördubbling av promilleavgiften. 1807 antogs nya stadgar som reglerade en möjlighet till vinstutdelning och som skulle gälla hundra år framåt. Då fick kontoret också sitt nuvarande namn, Stockholm Stads Brandförsäkrings Contoir.

Brandförsäkringsverkets fonder

1772 års Regeringsform hade bl.a. som följd att landshövdingarna uppmanades upplysa om hur det stod till med brandförsäkringen i rikets städer. Målet var att upprätta ett brandförsäkringsverk som täckte hela riket. Den 15 april 1782 och på tillskyndan av Gustaf III tillkom Allmänna brandförsäkringsfonden. I dess direktiv står att fondens uppgift är att ”meddela brandförsäkring å fast egendom såväl i städerna, utom Stockholm, som å landet”. På fonden var man då i full gång med sitt arbete. Allmänna Brandförsäkringsfondens första försäkring kom att gälla Almby kyrka i Örebro. Den

tecknades 1782, således samma år som fonden grundades. Försäkringen gäller än i dag. En annan tidig försäkring var Svartå Slott i Finland. Uppmätningarna skedde genom den berömde gustavianske arkitekten Erik P. Palmstedt, som också gjort ritningarna till herresätet. Ursprungligen skulle fonden meddela brandförsäkring såväl i stad som på land. 1790 svarade stadsriskerna för hela 80 % av det samlade försäkringsbeståndet, en andel som dock 20 år senare sjunkit till en tredjedel. En fond var ömsesidig, vilket betyder att försäkringshavarna var delägare i bolaget. Enligt en bestämmelse införd 1828 skulle delägarna (försäkringstagarna), när fonden översteg 10 % av ansvarssumman, kunna begära återbäring av överskottet.

Ursprungligen tillämpades samma tariffer för såväl stad som land. Men man insåg småningom att de tättbebyggda trähusstäderna nog borde ha betydligt högre avgifter. ”Stadsrörelsen” gick snart med avsevärda förluster, medan ”landsrörelsen” gav betydande överskott. Men redan 1808 delades fonden i två; en för försäkring av byggnader i städer och en för försäkring av byggnader på landsbygden. 1808 års uppdelning i en stadsfond och en landsfond ställde dem ekonomiskt helt skilda men tills vidare under gemensam förvaltning. Landsfonden utvecklades lugnt och säkert medan stadsfonden – efter ett antal svåra stadsbränder i både Sverige och Finland – 1827 blev insolvent.

Vad var det då som försäkrades? 1828. upptogs på civilsidan 162 kyrkor, 2 111 s.k. karaktärshus, 5 019 andra boningshus, 15 268 ladugårdar och andra uthus samt 15 333 behovsindustrier.

Stadsfondens kollaps

Eldsvådorna vid slutet av 1821 i Göteborg och det påföljande året i Uleåborg och Norrköping medförde så betydande ersättningar, att det blev nödvändigt att utskryta ett extra

tillskott år 1823. Under de därpå följande åren inträffade tätt efter varandra större brandolyckor, såsom i Marstrand, Norrköping och Borås, till följd varav Direktionen fann sig föranlåten att den 3 september 1827 åter påbjuda ett extra tillskott. Men då dagen efter 147 gårdar i Åbo lades i aska, och dagen därpå 6 gårdar i Uddevalla brann upp, samt den därför belöpande ersättningsskyldigheten uppgick till ca 245 000 R:dr B:co för vars betalning disponibla tillgångar saknades, samman kallades fondens delägare för att överlägga och besluta om de mått och steg som kunde anses erforderliga..

Nyssnämnda Åbo brand den 4 september 1827 gav sålunda dödsstöten.. Åbo brand var den största stadsbrand, som någonsin har drabbat Norden. Domkyrkan, akademihuset med dess bibliotek och dyrbara samlingar, landshövdingsresidenset, tullkammaren, allt blev lågornas rov. Stadsfonden upplöstes samma år, närmast föranledd av den tolkning som man trott sig kunna giva Reglementets stadgande om ömsesidigt ansvar, och varigenom erkändes, att underlåtenhet att avböra påbuden tillskottsavgift ej skulle medföra annan påföljd, än förlust av innehavande försäkringsrätt. Samtidigt med upplösningen gavs auktorisation åt en efterträdare, Städernas Allmänna Brandstodsbolag (idag ingående i Trygg-Hansa koncernen). När Städernas Allmänna Brandstodsbolag startade 1827 överlämnades alla värderingsdokument som avsåg städer i kungariket till detta bolag och handlingarna finns numera på Stockholms stadsarkiv. Vid stadsfondens konkurs skedde en ganska våldsam utgallring av Brandverkets dokument. Alla risker försäkrade i stadsfonden gallrades ut. I Brandverkets arkiv med de gamla inbundna värderingshandlingarna är det därför stora luckor i nummerserierna.

Praktiskt taget alla Finlands dåvarande städer drabbades av mer eller mindre förödande bränder under 1800-talet. De enda gamla trästäder som fortfarande har en stor del av den

ursprungliga bebyggelsen bevarad är Raumo och Kristinestad, som bägge har varit lyckligt förskonade från storbränder.

Landsfonden i Sverige och Finland

Fram till 1808 hade försäkringar tecknats också i Finland, men vid separationen efter Fredrikshamnshfreden upphörde all nyteckning på andra sidan Bottenviken. Äldre risker låg dock kvar hos Brandverket, som fortfarande 1981 hade sju finska allframtidförsäkringar i sitt bestånd.

Den återstående landsfonden fick 1828 ett nytt reglemente och ett nytt fast svårhanterligt namn – Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet. Namnet ändrades 1951. Firmanamnet ”Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet” –, nästan 125-årigt – ersattes då med det mindre än hälften så långa ”Brandförsäkringsverket”, nu i dagligt tal förkortat till ”Brandverket”

De premiebetalningsregler som under många år var gällande i Brandförsäkringsverket var inledningsvis att premien erlades årsvis. Det var från början tänkt att fonden skulle uppnå visst kapital. Betalningstiden utsträcktes flera gånger. Det var först omkring 1850 som betalningstiden bestämdes till 24 år. Först när betalning erlagts under 24 år betraktades försäkringen som betald för all framtid. Det fanns också försäkringstagare som erlade en engångspremie. Dessa försäkringstagare fick emellertid göra kompletterande betalningar eftersom skadefallet var så katastrofalt särskilt för stadsrisker. – Vid fondens bildande byggdes en annan viktig förutsättning in; ingen försäkringstagare skulle behöva betala mer än tolv årsavgifter. Därefter skulle avgiftsbefrielse inträffa. Skyddet skulle däremot vara fortsatt evigt. Enligt en bestämmelse införd 1828 skulle delägarna (försäkringstagarna), när fonden översteg 10 % av ansvarssumman, kunna begära återbäring av överskottet.

1884 översteg fonden för första gången tio

procent av ansvarssumman, vilket sålunda enligt bestämmelserna gav delägarna rätt att kräva utdelning. Man fick då anledning att fråga sig varför ta upp nya medlemmar som får del av det redan skapade överskottet? Varför inte stänga om oss, sade många, och drev frågan genom ett antal instanser. Efter många turer fastlades emellertid år 1888 att Verket tvärtom skulle göra allt för att attrahera fler delägare.

I 1919 års bolagsordning för Brandverket intogs förbud för verket att driva försäkringsrörelse i utlandet.

De skånska städerna, som väl främst tack vare sin från Nordtyskland inspirerade tegelbebyggelse varit förskonade från katastrofbränder, föredrog dock – naturligt nog – att gå sin egen väg och bildade 1828 sitt eget bolag, Skånska Brandförsäkringsinrättningen, vilken – med förkortat firmanamn – har via försäkringsbolaget Wasa inköpts av Länsförsäkringsbolagen.

Landsfonden i Finland

Efter finska kriget var man villrådig beträffande hur man skulle hantera de finska försäkringarna och förfrågade sig hos Kungl. Maj:t. På denna förfrågan godkände Kungl. Maj:t 16.7.1810 att de finska försäkringstagarna skulle fortsatt njuta samma rättigheter som de svenska delägarna. De bland Finlands innevånare, som redan vunnit delaktighet i försäkringsinrättningen, skulle tillgodonjuta sin kontraktsenliga rätt; en lämplig anståndstid borde beviljas för erläggande av de avgifter, som befunnos resterande på grund av kriget, samt borde de brandskador som uppkommit under den tid kriget varat, och som befunnos oreglerade, efter sorgfällig prövning ersättas.

De finska försäkringarna vidmakthölls också så till vida att vad som kunde hänföras till tillbyggnader och förbättringar av försäkrade hus kunde nyförsäkras, och att nybyggnad som uppfördes i det nedbrunnas ställe också

fick nyförsäkras, förutsatt att ägaren enligt reglementet fick tillgodoräkna sig det gamla försäkringsvärdet.

Men olika meningar yppades om rätta tolkningen av dessa bestämmelser och föranledde flera underdåniga hemställanden, varav den sista är dagtecknad den 23 November 1825. Ordmandet av de finska försäkringsförhållandena i Sverige kan därför icke anses avslutat förr än sistberörda dag, således icke fullt två år senare.

Antecknas kan att ännu 1882, av den ansvarighet, vari Allmänna Brandförsäkringsverket vid tiden för skilsmässan häftade för finska försäkringar, återstod ett belopp om (i avrundat tal) kr 243 880.

På sina håll ivrade man emellertid för snabb avveckling av de finska försäkringarna. En utredning anförtroddes kamreraren C.C. Munthe som 1826 redovisade att dåmera ett ganska stort antal delägare i Finland låtit sina försäkringar i Brandverket förfalla, förmodligen genom underlåtenhet att inbetala årskontingenten. 1816 hade man vidare i Storfurstendömet inrättat ett eget Brandförsäkrings-Contoir i Finland. Åtskilliga delägare i detta Contoir (vilka tydligen nyförsäkrat sina fastigheter där i allframtidensform) hade därefter ”avsagt sig delaktighet i Allmänna brandförsäkringsverket”. Som förebild för 1816 års skapelse hade man haft den motsvarande svenska inrättningen (Brandkontoret) jämte dess svagheter, d.v.s. ingen möjlighet till eftertaxering. Speciellt nämnda svaghet bidrog till Finlands Brandförsäkrings Contoirs undergång till följd av Åbo brand 1827. Bolaget kunde uppfylla sina till branden anslutna åligganden först efter ett omfattande bistånd från staten, d.v.s. Storfurstendömet regering. Finska Brandförsäkrings Contoirets verksamhet upphörde slutligen 1833.

Munthe tyckte inte att vidare insatser för avveckling behövdes utan han resonerade som följer: Då enligt gällande bestämmelser det icke tilläts de finska försäkringshavarna att

erhålla värdeförhöjning eller att försäkra nybyggnader å förut försäkrade egendomar samt alla försäkringar i Finland, såsom tagna före kriget – efter vilken tid alla priser och egendomsvärden betydligt stigit – voro ganska låga, så att vederbörande ägare svårligen i tidens längd kunde finna sig belåtna därmed, så vore, menade Munthe, all anledning förmoda att allt flera delägare i Finland skulle självmant avstå från sina försäkringar, så mycket hellre som det vid inträffad brandskada alltid medförde ej ringa besvär och omgång för finska delägare att genom ombud i Stockholm uttaga eventuella ersättningar. Ett anbud om restitution av erlagda premieavgifter eller någon del därav innebure därför antagligen en onödig uppoffring från verkets sida, vilken kunde bliva ganska betungande, särskilt för Stadsfonden under dess förhandenvarande osäkra ställning.

Direktionen instämde med kamreraren i att det bästa vore att låta förhållandena beträffande de finska försäkringarna förbli orubbade, och det framförda förslaget att genom särskilda åtgärder påskynda avvecklingen fick förfalla. – Vad stadsförsäkringarna beträffar tog saken kort därefter genom Åbo stads brand en ända med förskräckelse. För försäkringarna på landet blev processen långsammare än som kunde förutses, i det att mer än hundra år efteråt, ett litet antal av de gamla försäkringarna fortbestod.

Men misstroendet och oron nådde dock först sin höjdpunkt i och med stadsfondens upplösning. 1832 fastställdes stadgarna för Allmänna Brandstodsbolaget i Finland. Bolaget beviljade sin första allframtid försäkring år 1833. Allframtidförsäkringar beviljades sedan ända fram till 30.4.1967, och därefter beviljades ännu s.k. 30-åriga försäkringar, i huvudsak för bostads- och affärsbyggnader. Beviljandet av dessa försäkringar upphörde 1.6.1974. Efter en del namnändringar förenades Allmänna Brandstodsbolaget i Finland år 1970 med Sampo, som i dag verkar under

namnet If-skadeförsäkring AB.

Vid 1891 års slut fanns ännu ett större antal finska fastigheter kvar i svenska Brandverket, men flertalet ”blevo under åren 1892-1894 efter verkställd utredning avskrivna såsom icke längre giltiga” och 1930 uppgavs att det fanns allenast fem finska fastigheter kvar hos Brandverket. Brandverket har numera två aktiva försäkringar och fem st s.k. vilande försäkringar. De vilande försäkringarna är sådana som man på Verket för tillfället inte har kontroll på, exempelvis ägarförhållanden, finns byggnaderna kvar etc.

En lista på verkets finska fastigheter har upprättats. Listan innehåller alla försäkringar från starten 1782 med undantag för stadsrisker som är utgallrade och inte finns kvar. Den omfattar cirka 170 st, börjande med Enare kyrka. Listan är resultatet av ett stort dokumentationsarbete, verkställt inom Brandverket i samverkan med Svensk Arkivinformation – SVAR.

Svartå Slott

Svartå järnbruk i Karis' socken, Nyland, invid Karis' å, anlades under Karl IX:s tid och nådde efter 1647 stor blomstring. Det förstördes av ryssarna under 'Stora Ofreden' men erhöll 1725 nya privilegier. Sedan 1786 har bruket innehafts av adliga ätten Linder. Den förste, Magnus Linder, ville inför sitt förestående äktenskap skapa ett ståndsmässigt hem och gav uppdraget åt den berömde gustavianske arkitekten Erik Palmstedt (arkitekten bakom bl.a. Börshuset i Stockholm) som utförde ritningarna 1783, varefter karaktärshuset uppfördes 1783-1792. Eftersom Brandverket samtidigt meddelade allframtidförsäkring efter uppmätningar finns Palmstedts ritningar bevarade hos Brandverket

Svartå Slott är sålunda försäkrat som ett av de allra första objekten som fortfarande existerar. Nyligen bekräftades att försäkringen faktiskt gäller och att bolaget var villigt att

utbetala SEK 12 000 i händelse av katastrof. I maj 2007 inkom en rutinmässig förfrågan från Brandverket där man sporde om de uppgifter om ägare och byggnader, som man hade arkiverade, fortfarande stämde. I brist på sådana uppdateringar brukar allframtidförsäkringarna klassas som vilande. Bland de f.n. vilande märks en försäkring på Strömfors Bruk, invid Abborfors där de ryska trupperna gick över 21.2.1808.

Slutord

Svartå Slott och dess allframtidförsäkring är i dag en museal rest från den tid som Nationalkommittén vill påminna om. Avslutningsvis kan därför något sägas om vad som alienerat de två länderna från varandra, för mycket har därom blivit sagt i samband med att minnet av finska kriget 1808-1809 sammanfaller med minnet av Finlands blodiga frigörelse från Ryssland 1917. Minnet av frihetskriget och inbördeskriget har fått riklig belysning i finländsk press som kan kasta ljus över skeendet också i Sverige, även om nästan ingen belysning presterats i kungariket.

Ett moment av avgörande betydelse torde ha varit att det röda upproret i Finland 1917 i Sverige setts som en begynnelse till den proletära världsrevolutionen. Men om så, var det alltså fel sida som vann, när de segerrika vita styrkorna skapade republiken Finland. Den vita segern vid Tammerfors 1917 vanns icke minst genom de många välutbildade svenska frivilliga officerarna i svenska brigaden, som kunde leda de helt utbildade vita styrkorna. Men för denna insats fick officerarna och deras anhöriga lida fackliga repressalier i Sverige; först 1938 hävde det svenska facket sin bannlysning, Finskan blev vidare kommandospråket i den nya finska armén, varmed utestängdes från militär karriär merparten från den svenska delen av befolkningen som visserligen kunde ha fått militära erfarenheter i

den tsarryska krigsmakten, men som talade ryska och svenska och i stort sett ingen finska. Förfinskningen, som ryssarna på 1800-talet stimulerat och främjat för att motarbeta den svensksinnade separatismen, tog väldig fart, och hade redan lett till det stora namnbytet 1906 då massvis med familjer bytte ut sina svenska namn mot finska sådana med åtföljande bestående förvirring. Förfinskningen ökade avståndet mellan länderna, för finska var inget gängse språk i kungariket. Den svenska minoriteten hamnade sedan i beträngt läge efter Moskvafreden 1940, då de flyktade finstalande karelarna måste beredas nya bosättningar i republiken och många hamnade i svenskbygden som därmed förfinskades. Den svensktalande befolkningen decimerades sedan svårt när man utan framtidshopp i tiotusental tog sin tillflykt till kungariket, samtidigt som man på officiellt rikssvenskt håll ställde sig ytterst kallsinnig till folkspillrans problem i Finland. Att slå vakt om något för att det var svenskt var uteslutet i det svenska efterkrigs klimatet i kungariket. Där såg man det som angelägnare att låta omvärlden förstå hur ledsna vi var att vi inte deltagit i den segerrika alliansen mot Tyskland.

Källor

Artikeln är i huvudsak en kompilation av upplysningar hämtade från Mats Wickman, *För all framtid, Stockholms stads Brandförsäkringskontor 250 år*, Sellin & Partner 1996; [Lars Falk] *Bolaget med kunder från 1782*, Brandförsäkringsverket 1998; *Brandförsäkringsverket Stockholm Re 1981*; *Allmänna Brandförsäkringsverket 1782-1932. Minnesskrift*, Stockholm 1932; *Berättelse om Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet åren 1782-1882*, Stockholm 1882; *Om Broders Huus Vorder Brent. Købstædernes Almindelige Brandforsikring Gennem To Hundrede År*, [1961]; Ann-Gerd Steinby, *125 år 1 samhällets tjänst. Ålands ömsesidiga försäkringsbolag 125 år 1866-1991*, Ålands ömsesidiga försäkringsbolag 1991.

Mycken välvillig hjälp har också bestått av direktören Mats Ljusberg i Brandverket, vilket hålls i tacksamt minne.